

İYİLİĞİ EMRETMEK, KÖTÜLÜKTEN ALIKOYMAK*

Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayra halkihî seyyidinâ muhammedin ve âlihi ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsânin ecmaîn.

Emmâ ba'dü fa'lemû eyyühe'l-ihvân! Feinne efdale'l-kitâbi kitâbu'llâh, ve efdale'l-hedyi hedyü seyyidinâ muhammedin salla'llâhu aleyhi ve sellem... Ve şerre'l-umûri muhdesatühâ, ve külle muhdesin bid'ah, ve külle bid'atin dalâleh, ve külle dalâletin ve sâhibehâ fi'n-nâr... Ve bi's-senedi'l-muttasili ile'n-nebiyyi salla'llâhu aleyhi ve selleme ve ennehû kâl:

مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ، وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ قَبْلَ أَنْ تَدْعُوا
لِلَّهِ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ، وَقَبْلَ أَنْ تَسْتَغْفِرُوهُ فَلَا يَغْفِرُ
لَكُمْ، إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَا يُقَرِّبُ
أَجَلًا، وَإِنَّ الْأَخْبَارَ مِنَ الْيَهُودِ، وَالرُّهْبَانَ مِنَ النَّصَارَى
لَمَّا تَرَكَوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ
لَعَنَهُمُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ أَنْبِيَائِهِمْ، ثُمَّ عَمَّهِمُ الْبَلَاءُ

(حل. عن عمر)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

(Murû bi'l-ma'rûfi, ve'nhev ani'l-münkeri kable en ted'u'llàhe felâ yestecîbü leküm, ve kable en testağfirûhu felâ yağfiru leküm, inne'l-emre bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye ani'l-münkeri lâ yükarrîbü ecelen, ve inne'l-ahbâra mine'l-yehûdi, ve'r-ruhbâne mine'n-nesârâ lemmâ terekü'l-emra bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye 'ani'l-münkeri, leanehümü'llàhu alâ lisâni enbiyâihim, sümme ammehümü'l- belâü)

Sadaka rasûlü'llàh, fî ma kâl, ev kemâ kâl.

Çok aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin rahmeti, bereketi cümlelerinize üzerine olsun. Allah-u Teâlâ Hazretleri iki cihanda selâmette eylesin... Yaptığınız ibadetleri kabul eylesin... Dualarla istediklerinizi hayırlısıyla ihsan eylesin...

Peygamberimiz Efendimiz SAS Hazretleri'nin mübarek tavsiyelerinden, emirlerinden, hadis-i şeriflerinden bir demet okuyup, dilimiz döndüğünce size izah etmeye çalışacağım.

Bunların izahına geçmeden önce, evvelen ve hâssaten Efendimiz Muhammed-i Mustafâ Hazretleri'nin rûh-u pâki için, sonra onun cümle âlinin, ashabının, etbainin, ahbabının ruhları için, sâir enbiyâ ve mürselînin ervâhı için, cümle evliyaullahın ruhları için, ve hâssaten bu eseri te'lif eylemiş olan hocamız Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Hazretleri'nin ruhu için, kendi hocamız Muhammed Zahid Bursevî Hazretleri'nin ruhu için, silsilemize mensub sâdâtımızın, meşâyihimizin ruhları için, ve onların tâbîlerinin, müridlerinin, muhiblerinin ruhları için;

Şu eserin içindeki bilgilerin, hadîs-i şeriflerin bize kadar gelip, bizim tarafımızdan okunmasına vesile olan cümle vesilelerin, araçların, vasıtaların, alimlerin, ravilerin, kâtiplerin ruhları için;

Uzaktan yakından bu hadîs-i şerifleri dinlemek üzere şumeclice gelmiş olan siz kardeşlerimizin de âhirete göçmüş bütün sevdiklerinin, yakınlarının ruhları için, biz yaşayan müslümanların da Mevlâmızın rızasına uygun ömür sürüp, rızasını uygun hayırlı işler yapıp, huzuruna yüzü ak, alnı açık kullar olarak varmamıza vesile olması için, Ümmet-i Muhammed'in afiyet, selâmet ve saadeti için bir Fâtîha üç İhlâs-ı Şerife okuyalım, borcumuzu eda edelim, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Emr-i Ma'ruf Nehy-i Münker Görevi

Mukaddemede metnini okumuş olduğumuz hadîs-i şerif Abdullah ibn-i Ömer RA'dan rivayet edilmiş, emr-i mâruf ve nehy- i münker hakkında bir hadîs-i şeriftir.

Biliyorsunuz emr-i ma'ruf veyahut (*el-emru bi'l-ma'rûfi ve'n- nehyü ani'l-münkeri*) "Aklın ve şeriatın doğru gördüğü işi tavsiye etmek, emretmek, yapın demek, yaptırmaya çalışmaktır. Aklın ve şeriatın hoş görmediği şeyi de men etmek, nehy etmek, yaptırmamaya çalışmaktır." Etmeyin, eylemeyin, böyle şey olmaz demektir. Bu dinimizin müslümanların boynuna yüklediği çok mühim vazifelerden, farîzalardan birisidir.

Peygamber SAS bir başka hadîs-i şerifinde buyurmuştur ki:

“—Ya emr-i ma’ruf nehy-i münker yaparsınız, yahut da Allah başınıza öyle belâ gönderir ki, içinizdeki salih, Allah’ın iyi kulları bile dua eder de duaları kabul olmaz.” Yani o azabın kalkması için olan duaları kabul olmaz. Mevlam öteki dualarını kabul eder de, o duayı kabul etmez. Neden? O kavim emr-i ma’ruf nehy-i münker’i terk etti, cezalı duruma düştü.

Âhir zamanda ümmetin hasları, halisleri umumî dua yaptıkları zaman; “Yâ Rabbi! Şöyle olsun, böyle olsun, Ümmet-i Muhammed hoş olsun, has olsun.” diye dua ettikleri zaman, hadîs- i şerifte Peygamber Efendimiz buyurmuş ki; “Allah-u Teâlâ Hazretleri buyuracak ki; Sen kendin için dua et, ben onlara kızgınım, sen kendin için isteyeceğini iste ötekilere karışma!”

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi dini vazifelerimizi bilenlerden eylesin...

Bakalım bu hadîs-i şerifin metni nasıl? Peygamber Efendimiz bu emr-i ma’ruf nehy-i münker vazifesi hakkında nasıl buyurmuş, nasıl ifade etmiş, dilinden inciler nasıl dökülmüş. Buyurmuş ki:¹

---

¹ Taberani, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.II, s.95, no:1367; Heysemi, *Mecmaü’z-Zevaid*, c.VII, s.525, no:12133; Ebu Nuaym, *Hilyetü’l-Evliya*, c.VIII, s.287; Abdullah ibn-i Ömer RA’dan.

Kenzü’l-Ummal, c.III, s.76, no:5572; *Camiü’l-Ehadis*, c.XIX, s.422, no:21110.

مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ، وَانْهَوَا عَنِ الْمُنْكَرِ قَبْلَ أَنْ
تَدْعُوا إِلَى اللَّهِ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ، وَقَبْلَ أَنْ
تَسْتَغْفِرُوهُ فَلَا يَغْفِرُ لَكُمْ، إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ
وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَا يُقَرِّبُ أَجَلًا، وَإِنَّ الْأَخْبَارَ
مِنَ الْيَهُودِ، وَالرُّهْبَانَ مِنَ النَّصَارَى لَمَّا تَرَكَوْا
الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ، لَعَنَهُمُ
اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ أَنْبِيَائِهِمْ، ثُمَّ عَمَّهُمُ الْبَلَاءُ

(طس. حل. عن ابن عمر)

*(Murû bi'l-ma'rûfi, ve'nhev ani'l-münkeri kable
en ted'u'llàhe felâ yestecîbü leküm, ve kable
en testağfirûhu felâ yağfiru leküm, inne'l-
emre bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye ani'l-münkeri
lâ yükarribü ecelen, ve inne'l-ahbâra mine'l-
yehûdi, ve'r-ruhbâne mine'n-nasârâ lemmâ
terekü'l-emra bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye ani'l-
münkeri, leanehümü'llàhu azze ve celle alâ
lisâni enbiyâihim, sümme ammehümü'l-belâü)*

(Murû bi'l-ma'rûfi) “Ma’ruf ile emredin!” Yani,
aklın şeriatın hoş gördüğü güzel işleri tavsiye
edin, emredin, çevrenize söyleyin! *(Ve’nhev
ani'l-münkeri)* “Aklın ve şeriatın nâhoş bulduğu,
beğenmediği, uygun görmediği işleri de
yasaklayın, yaptırmamak için buna karşı çıkın!
(Kable en ted'u'llàhe felâ yestecîbü leküm)
Allah’a dua edip de duanıza isticâbe etmediği
zamandan evvel...” Yani dua edeceksiniz,

duanız kabul olmaz; o duruma düşmeden evvel emr-i ma'ruf nehy-i münker yapın!

(Ve kable en testağfirûhu felâ yağfiru leküm) “Ve Allah’tan; ‘Ya Rabbi! Beni afv ü mağfired eyle!’ diye mağfired isteyip de size mağfired olunmadığı duruma düşmezden evvel, önceden...”

(Inne'l-emre bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye ani'l-münkeri) “Muhakkak ki ma'ruf ile emretmek ve münkerden nehy etmek; iyiliği tavsiye etmek, kötülüğü engellemeye çalışmak, *(lâ yükarrübü ecelen)* Allah'ın takdir etmiş olduğu ömrün sonunu, eceli çabuklaştırmaz. Emr-i ma'ruf nehy-i münker yapınca daha çabuk ölmezsiniz.”

“—Nemelazım, hayatım tehlikeye girer, öldürür, vururlar, kırarlar...”

Hayır, eceli yaklaştırmaz, değiştirmez. Durum ne ise, Allah nasıl takdir etmişse, o kadar yaşayacaksınız.

Bak müslümanın kader inancı ne kadar mühim, ne kadar ehemmiyetli!

(Ve inne'l-ahbâra mine'l-yehûdi) “Muhakkak ki yahudilerden hibirler, yani yahudi hahamları, alimleri; *(ve'r-ruhbâne mine'n-nasârâ)* hristiyanlardan da rahibler, *(lemmâ terekü'l-emre bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye ani'l-münkeri)* ma'ruf ile emretmeyi, münkerden men etmeyi terk edince, *(leanehümü'llàhu azze ve celle)* Allah-u Teâlâ Hazretleri onlara lanet eyledi.”

“Allah'ın lâneti onlara geldi, Allah'ın lânetine uğradılar. *(Alâ lisâni enbiyâihim)* Peygamberlerinin lisanı üzerinden Allah onlara lânet eyledi.”

Peygamberler baktılar ki kavimleri kendilerine uymuyorlar, tavsiyeleri tutmuyorlar, söz dinlemiyorlar, emr-i ma'ruf nehy-i münker yapmıyorlar; onlar öyle boyunları büküldü, münkesir oldular, peygamberlerinin bedduasına uğradılar. Ondan dolayı Allah'ın lânetine uğradılar. (*Sümme ammehüm bi'l-belâü*) "Sonra Allah'ın belâsı o kavmin üstüne umûmen, hepsine birden çöktü."

Bu hadîs-i şeriften ne gibi dersler alabileceğimiz üzerinde biraz düşünelim!

Bir, demek ki kendi başımıza müslüman olduk ya, sabahleyin kalkıyorum abdestimi alıyorum camiye gidiyorum, namazımı kılıyorum; hiç kimse ile konuşmam, karışmam, pabucumu aldım mı camiden çıkarım evime gelirim; Kur'an okurum, tesbih çekerim, ondan sonra kitaplarımın arasında dururum. Öteki namaza böyle gelir giderim, öteki namaza böyle gelir giderim. Kimseye kaşının altında gözün, gözünün üstünde kaşın var demem, hiç etliye süslüye karışmam. Böyle ömür sürüyorum, hiç kimseye zararım yok.

"—İyi bir adam mı bu makbul bir insan mı?"

Değil... İyi insan emr-i ma'ruf nehy-i münker yapar. Aktif müslüman olacak insan, aktif olacak. İyiliği desteklemezsen, kötülüğü engellemezsen, ne işe yararsın? Ne anlam ben senin müslümanlığından? Senin yanında hırsız, hırsızlık yapmamalı; yalancı, insanı kandıramamalı; dolandırıcı, dolandırıcılık yapmamalı! Sen kale gibi durmalısın, senin

olduğun yerde haksızlıklar yapılmamalı; seni gören Allah'ı hatırlamalı, hizaya gelmeli! Ot gibi, gölge gibi hiçbir işe yaramaz Müslüman; olmaz.

Çevrende pislik diz boyu, haksızlık tümen tümen, edepsizlik hadde hesaba gelmez tarzda...

Neden? Emr-i ma'ruf nehy-i münker yapmazsın da ondan.

Geçen günü bir arkadaştaydık, ezan okundu, camiye gittik, Hırka-i Şerif camisi. Peygamber Efendimiz SAS Hazretleri'nin mübarek hırkasının bulunduğu güzel bir mahal. Avlusu güzel, arkadaşlar çalışmışlar, tanzim etmişler, bahçeyi çiçek gibi yapmışlar, Allah razı olsun...

Yatsı namazına girdik, aşağı kapıdan iki gölge belirdi. Yatsı namazında, erkek kadının omuzuna askerlik arkadaşı gibi kolunu atmış öyle geliyorlar. Camiye girecektim, durdum, ben durunca o da işkillendi. Birkaç da arkadaşımız var. Bilmiyorum daha fazlası da belki daha uygundu ama ben dedim ki:

“—Kardeşim, burası cami! Burada edepli olmak daha iyi değil mi?”

O kadar diyebildim. Yani tamamen susmadım da o kadarcık diyebildim.

“—Pekiyi abi, pardon, affedersiniz.” dedi.

Ama bilmiyorum daha başka ne yapılırdı?

Söyleyeceğiz, belki bir dahaki sefer adam oradan geçerken hiç olmazsa; “Burada böyle yapmak doğru olmuyormuş.” diyecektir.

Onun için lütfle, kerem ile, tatlılıkla acılıkla, iyi olan şeyi söyleyeceğiz; kötü olan şeyi yaptırmamaya çalışacağız. Demek ki bir insanın etliye sütlüye karışmaması, güzel huy değilmiş. Güzel huy, etliye sütlüye karışmakmış.

Mehmet Akif, ne güzel söylemiş, rahmetu'llahi aleyh... Allah rahmet eylesin:

Adam aldırmada geç git, diyemem aldırırım.

Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!

“Öyle boşuna aldırma demeyin, aldırırım. Çiğnerim çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım. Öyle bîtaraf kalmam!” diyor.

Şurada üç tane zorba toplanmış, bir kadının elinden çantasını almaya çalışıyorlar.

“—E alsınlar, bana ne! Çanta benim değil, alan ben değilim, veren ben değilim.”

Olmaz! Olmaz, kötülüğü engelleyeceğiz, iyiliği tatbik edeceğiz, güzel huy budur.

“—Ama hocam darılıyorlar!”

Sen insanların sevgisini buğzunu bir tarafa bırak Allah-u Teâlâ Hazretleri memnun olur mu olmaz mı Sen onu söyle!

Allah-u Teâlâ Hazretleri memnun olur. Çünkü buyruğunu tutmuş olursun, emr-i mâruf nehy-i münker farzını yapmış olursun, sever Allah. Varsın cümle cihan halkı düşman olsun, gam değil.

Kimse sevmez! Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar. Onuncu köyü kursunlar, on köyde bir tane güzel köy olur. Dokuz tane doğruların hiç

bulunmadığı köy olur, onuncu köy güzel köy olur. Biz de oraya gideriz, ne yapalım! Varsın kovsunlar...

“—Bir yerde ki sana müşteri yok, malını oradan topla, müşteri olan yere git.”

Senin kadrini kıymetini bilmiyorlar, bilen yere gidersin.

Peygamber SAS’ın sünneti değil mi? Mekke-i Mükەرreme’den boynu bükük mahzun çıktı Medîne-i Müneverre’ye gitti. Huneyn gazvesi oldu, ganimetler tezvî olundu, herkes korkuyor. Peygamber Efendimiz Mekke-i Mükەرreme’yi fethetti, eski şehri, Beytullah’ın olduğu mübarek şehir. Şimdi Peygamber Efendimiz Mekke-i Mükەرreme’de oturur, Medine onun için gurbetlik sayılır, taşra idi. Mekke-i Mükەرreme’de oturur diye Ensar düşünmeye başladılar. Peygamber Efendimiz ganimetleri Mekke’nin yeni müslümanlarına bol bol dağıttı. Eski köklü arkadaşlarına o kadar vermedi. Hatta bazı kimseler dediler ki:

“—Muhammed kavmini kayırıyor...”

Kitaplarımızda yazmış ki:

“—Mürşidin iltifatı, semm-i kâtildir.”

“*Mürşidin iltifatı, semm-i kâtildir.*” ne demektir? “Mürşidin, bir kavmin bir mürebbisinin, yetiştiricisinin iltifatı öldürücü şiddetli bir zehirdir.”

Demek ki, zayıfsın ki iltifat ediyor! Başka türlü durmayacaksın, kopup kaçacaksın; ipi koparıp kaçacaksın! Serkeş! Kopardın mı ipi, kim bilir

hangi tarlada seni tutacak veya tutamayacak. Kaçmasın diye mecburen iltifat yapıyor. İyilik alâmeti değil.

Cevr-i üstâd bih zi mihr-i peder.

Enuşirevan'ın yüzüğüne böyle yazılmış: “Hocanın cevr ü cefâsı, babanın vefasından, muhabbetinden daha iyidir.”

Neden? Hoca insanı terbiye eder, hak yola sokar, doğruyu öğretir. “Bu yaptığın doğru olmadı.” der azarlar ama hak yola çeker. Emr-i ma'ruf nehy-i münker evde, yolda her yerde vazifemiz olacak.

Emr-i ma'rufun şartları vardır. Emr-i ma'rufun en başta gelen şartı, emr-i ma'ruf nehy-i münker yaptığımız kimseye şefkat beslemektir.

“—Ama doğru yolda değil?”

Gelirse senden daha iyi olur. Tevbe ederse Allah eski günahlarını affeder, senden daha iyi olur. Şefkat ile...

Sonra, yumuşak yumuşak söylemektir. Sonra emr-i ma'ruf yaptığı sahada bilgi sahibi olmak lazım! Bilmiyor, Kâbe-i Müşerrefe'de:

“—Sen niye elini böyle bağladın, sen niye böyle yaptın?” diye çatıyor.

“—Kardeşim ben Hanefi mezhebindenim. Bizim mezhebimizin imamı İmam-ı Âzam Efendimiz Hazretleri böyle içtihad eylemiş. Ben kendim müçtehid değilim. Ben İmam-ı Âzam Efendimiz'in âciz nâciz bir talebesiyim; ben onun tarif ettiği şekilde vazifemi yapmaya çalışıyorum. Bana şimdi ictihad mı yaptıracaksın?”

Adam bilmiyor, kendisi Hanbeli veya Maliki mezhebinden. Bakıyor, başka türlü yapıyorsun; olmaz diyor. Bilecek! Hangi sahada konuşuyorsa o sahayı bilecek, yumuşak davranacak, mümkünse o işi kendisi yapacak. Kendisi yapmıyor başkasına yap diyor.

Buna büyüklerimiz ne demiş?

“—Halka verir talkını, kendi yutar salkımı.”

Öyle olmayacak tabii, kendisi de yapmaya çalışacak. Yalnız şu var ki büyüklerimiz demişler ki hadîs-i şerifte de geçiyor; “Ben şu anda Allah’ın her emrini yerine getiremiyorum o halde susayım.” demek de yok. Peygamber Efendimiz:

“—Kendiniz tam istenilen kıvamda olmasanız bile emri mâruf nehy-i münker yapın.” diyor.

Bazı kimse de, daha ben olgunlaşmadım diye edebinden dolayı söylemiyor. Olgunluk olmaz ki zaten. Olgunluk ta beşikten mezara kadar devam edecek bir şey. İnsan, oldum derse nâkıs demektir.

Nereden oluyorsun? Yukarıya kadar, yedi kat semaya kadar dereceler var; o derecelerin sonu yok, bu iş bitmez.

Lütuf ile kerem ile:

“—Kardeşim ben böyle duymuştum, hocalarımız böyle buyurdular, akıl ve mantıkta bunu gerektiriyor ve saire...”

Burada bize bir kolaylık var ki, emr-i ma’ruf diyor. Aklın ve şeriatın kabul ettiği şey diyor. Demek ki, akl-ı selîm, sıhhatli olan bir akıl doğruyu tesbit edebilir. Onun için böyle bu

şartlara uygun olarak, emri mâruf nehy-i münker yapacağız. Yapmazsak gelen cezayı daima hatırımızda tutalım; dua ederiz duamız kabul olmaz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de Allah-u Teâlâ Hazretleri vaad etmiş. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

(المؤمن: ٦٠)

(*Ve kâle rabbükümü'd'unî estecib leküm*)
“Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, ben sizin duanızı kabul edeyim.” (Mü'min, 40/60)

Rabbimiz duayı tavsiye ediyor. Siz dua edin, ben icabet eylerim diye vaad eylemiş. Ama burada istisna oluyor, bu durumu olanı kabul etmeyeceğini Peygamber Efendimiz bildiriyor.

Onun için emr-i mâruf nehy-i münker yapalım; hepimiz bu dinimizin yardımcısı, öğretmeni olalım! Bizden daha aşağıdaki kimseye biraz öğretelim, çocuğumuza öğretelim, hanımlarımıza öğretelim;

“—Bak hatun, ben camide şöyle duydum, bu böyle doğru değilmiş, şöyle yapmak doğruymuş. Sen de bundan sonra böyle yap, sevap olur.” diye hiç olmazsa ona yapalım.

Çocuğumuza, akrabamıza tebliğ yapalım, askerlik arkadaşımıza, nazımız geçen kimseye söyleyelim! O tarzda emr-i mâruf nehy-i münker yapalım; duamız kabul olmaz duruma düşmeyelim! Mağfiret isteyip de Allah'ın mağfiret etmediği kişiler durumuna

düşmeyelim. Çünkü emri mâruf nehy-i münkerin insana bir zararı da yokmuş, o anlaşılıyor.

(Inne'l-emre bi'l-ma'rûfi ve'n-nehye ani'l-münkeri lâ yukarribu ecelen) “Eceli yaklaştırmaz ki korkma, merak etme! Ne ölürsün ne kalırsın, hakkı söylersin daha iyi olur.”

Selçuklu sultanlarından Sultan Sencer'in huzurlarına bizim silsilemizde adı geçen üstadlarımızdan bir zât-ı muhterem olan Ebû Ali el-Fâremedî Hazretleri gelirmiş, hemen Büyük Selçuklu Sultanı ayağa kalkarmış, onu tahtına oturturmuş, edeple yanında dururmuş. O da ona kaşlarını çatarmış, nasihat edermiş;

“—Evlâdım şöyle yap, böyle yap; aman teb'anın hakkına rivayet eyle, Allah'ın ahkâmını çiğneme!” Ne diyorsa artık, dermiş.

Bazı ulemadan kimseler derlermiş ki;

“—Yahu bize bu iltifatı yapmıyor, ben o kadar kitap yazmışım, o kadar kitaplarım var bu kadar meşhur bir kimseyim, Sultan bize bu iltifatı yapmıyor. Biz geldik mi tahtında oturuyor, biz de onun önünde el pençe durmak zorunda kalıyoruz. O iltifatı görmüyoruz...”

Bir yakını bir yumuşak zamanında sorunca, demiş ki:

“—Ötekiler bana tebasbus, dalkavukluk ediyor ama bu zât bana hakkı söylüyor. Hakkı söylüyor onun için ona iltifat ediyorum.”

Ne güzelmiş! Sultanlık böyle oluyor işte... Hakkı söyleyeni seviyor, dalkavukluğu sevmiyor; “Bu bana hakkı tavsiye ediyor.” demiş. Demek ki emr-i mâruf nehy-i münkerin başımıza bir zarar getireceği de yok, faydası var.

Sonra bir de eskilerin misâli gözümüzün önünden gitmesin ki; “Yahudilerin âlimleri, hristiyanların rahipleri emr-i mâruf nehy-i münkeri terk etmişler de Allah onları peygamberlerinin diliyle lânete uğratmış, mahvolmuşlar.”

Lânet ne demek? Allah’ın lütfundan, rahmetinden uzak olmak demek. Allah’ın rahmetinden uzak oldu mu insan, ne olursa olsun hiç kıymeti yok. Firavun olsa kıymeti yok, şah olsa kıymeti yok ki gördük. Tarihten misallerini gördük.

Aman bu emr-i mâruf nehy-i münker farzını unutmayın, büyük bir belâ gelip de başımız derde girecek bir duruma düşmeden önce. Eskiden de bizim kavmimiz bunun bir misalini yakın tarihte gördü. Biz 30-40 senedir dilimizin döndüğü zamandan beri ben duyarım bilirim, ulemamız:

“—Etmeyin, eylemeyin, dinden imandan ayrılmayın, bu kavmi dinsiz yetiştirmeyin. Dinsiz olursa hiçbir işe yaramaz memlekete de faydası olmaz. Bunları Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin ahkâmına mutî olarak, Allah’ı, Peygamber’i bilerek, Kur’an’ın ahkâmına uyarak yetiştirin!” dediler.

Ulemanın hakikleri bunları dedi durdu, dedi durdu ama bir kısmı evlatlarını dinsiz yetiştirdi; bir kısım öğretmenler de bu inancın aslı esası yoktur dediler. Kitaplarda, gazetelerde okuduk

ki, cebine şekerini doldurmuş, sınıfa girmiş. Çocuklara demiş ki:

“—Çocuklar! Allah’tan şeker isteyin!”

Çocuklar:

“—Allahım, bize şeker ver!” demişler.

Ondan sonra avuçlarının içine şeker düşmemiş.

“—Bir de öğretmeninizden isteyin!” demiş.

Çocuklar:

“—Öğretmenim, bize şeker ver!” demişler.

Öğretmen cebinden şeker çıkartıp herkese birer tane vermiş.

Ben de diyorum ki, o çocuklardan bir akıllı çıksaydı da ikinci teneffüste de isteseydi:

“—Öğretmenim, bize yine şeker ver!” deseyle.

O zaman görürdüm ben gününü. Çünkü cebinde önceden hazırlamış ama, ikincide bitecekti.

Arkadaşlar, Allah-u Teâlâ Hazretleri o anda çocukların eline şeker düşürmeye de kâdirdir, hiç tereddüt etmeyin! Buna benzer çok misalleri görmüşüz. Burada geçen günler elektrik kesildi. Aklımdan geçirdim ki:

“—Yâ Rabbi! Elektrik yansa...”

Yani Allah’ın en âciz kullarından biriyim, kusurum çok, suçum çok, yerin dibine batsam revâdır. Şıp, o anda yandı. Sonradan dedim ki:

“—Ya ne karışyorsun Allah’ın işine?”

Yani Allah verir, dilerse o anda şeker de verir ama çocuklar bu terbiye ile yetişti, şekerini öğretmene verdirdiler. Ondan sonra anarşist, komünist oldular. Kimi o tarafa, kimisi bu tarafa meyletti; birbirlerini astılar, kestiler. Memleket epeyce zarar gördü.

Karakolları bastılar, birbirlerini öldürdüler. Nice insan, nice aile zarar gördü. Bir sorsan nice annelerin, babaların yürekleri ohadiselerden yaralıdır.

Öyle olur, dinsizlikten hayır bereket gelmez. Allah-u Teâlâ Hazretleri bu millete ne vermişse o dindarlığının bereketinden vermiş. Tarihte misâli çoktur.

Dilenmenin Kötülüğü

Bu dilenmekle ilgili bir hadis-i şerif; Taberânî isimli hadis alimi kitabında kaydetmiş. Peygamber SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:²

مَسْأَلَةُ الْغَنِيِّ شَيْءٌ نُّ فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،
وَمَسْأَلَةُ الْغَنِيِّ نَارٌ؛ إِنْ أُعْطِيَ قَلِيلًا فَقَلِيلٌ، وَإِنْ
أُعْطِيَ كَثِيرًا فَكَثِيرٌ

(طب. عن عمران بن حصين)

² Taberani, *Mu'cemü'l-Kebir*, c.XVIII, s.175, no:400; Umran ibn-i Husayn RA'dan.

Kısmen: Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.426, no:19834; Abdürrezzak, *Musannef*, c.XI, s.93, no:20016; Deylemi, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.150, no:6464; Heysemi, *Mecmaü'z-Zevaid*, c.III, s.257, no:4523; Taberi, *Tehzibü'l-Asar*, c.I, s.41, no:34; Umran ibn-i Husayn RA'dan.

Kenzü'l-Ummal, c.VI, s.504, no:16732; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX, s.424, no:21117.

(*Mes'eletü'l-ganiyyi şeynün fî-vechihî yevme'l-kıyâmeti, ve mes'eletü'l-ganiyyi nârün; in u'tıye kalîlen ve kalîlün, ve in u'tıye kesîran fekesîrun.*)

Mes'ele, Arapça'da bizim bugün problem dediğimiz mânaya da gelir ama burada o mânada değil mastar-ı mîmîdir; istemek, dilenmek demektir.

(*Mes'eletü'l-ganiyyi*) “Kendisi ganî, muhtaç olmadığı halde dilenen kimsenin dilenmesi...”

Muhtaç değil, karnı tok, evi de var veyahut olmasa bile dilenmesi gerekmiyor; el açıp dileniyor.

Bu şer'an zenginliktir, ille adada köşkü olması şartı yok, Taksim'de yedi katlı apartmanı olması şartı yok. Şer'an sadaka-i fıtır verecek kimse; muhtaç değil. Böyle bir zengin, ganî, müstağni olan kimse isterse ne olur?

(*Şeynün fî-vechihî yevme'l-kıyâmeti*) “Kıyamet gününde yüzünde bir kara lekedir.” *Şeyn* kelimesi, *Zeyn* kelimesinin zıddıdır. *Zeyn*, süs demektir; *Şeyn*, kabahat, karalık, yüz karalığı, çirkinlik demektir.

Zenginin muhtaç olmadan dilenmesi istemesi, kıyamet gününde yüzünün karalığı, yüz karalığı, yüzü kapkara olur, süssüz, berbat, çirkin olur.

(*Mes'eletü'l-ganiyyi nârün*) “Zenginin istemesi ateştir.” İsteddiği, avucuna aldığı para, altın, lira, dinar, dirhem değil...

Ne alıyor avucuna? Ateş alıyor, cehennem ateşi alıyor.

(*In u'tıye kalîlen ve kalîlün*) “Eğer avucuna az bir şey, üç beş kuruş verilmişse; o zaman az ateştir. (*Ve in u'tıye kesîran fekesîrun*) Eğer çok verilmişse, al bakalım sen fakirsin galiba diye fazla verilmişse; o zaman çok ateştir.” Aza az, çoğa çok, ne olursa olsun ateştir. Onun için, zengin ise istemeyecek.

Peygamber SAS dilenen bir kimseyi gördü, dedi ki

“—Senin hiçbir şeyin yok mu?”

“—Azıcık bir şeyim var.”

“—Git onu sat.” dedi, ona ip aldırdı;

“—Git dağdan, ovoidan odun topla.” dedi.

Onu toplattırdı.

“—Bunu pazarda sat.” dedi.

Onu böyle sattıra sattıra, kendi emeğiyle toplayıp pazarda satmak suretiyle para sahibi etti;

“—Bu yaptığın dilenmekten daha iyidir.” buyurdu.

Dilenmek iyi bir şey değil. O bakımdan insan alını açık olacak, müstağnî olacak. Bir şey istiyorsan, Allah-u Teâlâ Hazretlerinden iste!

Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâmıyla anlaşma yapmış, onlardan söz almış, buyurmuş ki:

“—Kimseden bir şey istemeyeceksiniz.”

Onlar da Rasûlüllah'ı o kadar seviyorlar, öyle bağlanmışlar ki; birisi devenin üstüne çıkmış olsa... Deve yüksek bir hayvandır, devenin üstünden nasıl inilir? Deveyi ıhtırırısın üstüne öyle çıkarısın, binersin. Yüksek olduğu için kolay

çıkılmaz yani. Öyle at gibi özengisine bas, hop ayağını öbür tarafa at, bin. Deve öyle olmadığı için inmesi, binmesi zordur. Böyle zor bir şekilde üstüne çıkmışken kamçısı yere düşse, istemek olmasın diye, arkadaşına, “Şu kamçıyı uzatıver!” demezlermiş.

(*Lâ talebe, ve lâ redde*) “İstemek yok, reddetmek yok.” Öyle bir güzel huy üzere olmuşlar.

Biz de Allah’tan isteyelim, başkasına el açmayalım! Allah bizi başkasına el açtırmasın, başkasına muhtaç da eylemesin... Kerîm, asil insanlar eylesin... El açıp da başkasının sırtından geçineceğimize başkasına hayr u hasenât yapan kimselerden olalım inşallah!

c. İlimden Bir Mesele Öğrenmenin Sevabı

Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri ravisi olduğu bir hadîs-i şerif. İstanbul’umuzun medâr-ı iftihârı olan, Eyüp Sultan semtinde medfun bulunan sahabe-i kiramın, o mübareğin rivayet ettiği bir hadis-i şerif:³

مَسْأَلَةٌ وَاحِدَةٌ يَتَعَلَّمَهَا الْمُؤْمِنُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ،
وَخَيْرٌ لَهُ مِنْ عِتْقِ رَقَبَةٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ؛ وَإِنْ طَالَ
بِ الْعِلْمِ، وَالْمَرْأَةُ الْمُطِيعَةَ لِزَوْجِهَا، وَالْوَلَدَ الْبَارَّ
بِوَالِدَيْهِ، يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ مَعَ الْأَنْبِيَاءِ بِغَيْرِ حِسَابٍ

(أبو بكر النقاش، والرافعي في تاريخه عن أبي أيوب)

³ *Kenzü'l-Ummal*, c.X, s.160, no:28828; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX, s.425, no:21118.

(Mes'eletün vâhidetün yete'Allemuhe'l-mü'minü hayrün lehû min ibâdeti senetin, ve hayrün lehû min ıtki rakabetin min vüldi ismâîle ev veledi ismâîl, ve inne tâlibe'l-ilmî, ve'l-mer'ete'l-mutâte li-zevcihâ ve'l-velede'l-bârre li-vâlideyhi, yed-hulûne'l-cennete me'a'l-enbiyâ bi-gayri hisâbin)

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:

(Mes'eletün vâhidetün) Buradaki mesele, ilmî mesele demektir. “Bir tek ilmî mesele ki, *(yete'Allemuhe'l-mü'minü)* mü'min onu teallüm eder, öğrenir. *(Hayrün lehû min ibâdeti senetin)* Onun için bu öğrendiği mesele, bir sene ibadet etmekten daha hayırlıdır.”

Neden? İlim her şeyin temelidir, ilimsiz oldu mu olmaz. Yanlışlıklar, hatalar yapılır. Doğru yola gideyim derken yanlış yola gider. İnsan yol bilmezse çölde, ormanda, bilmediği yerlerde kaybolmaz mı? İlim yolu aydınlatır, nurdur, insan oradan gider karanlıktan kurtulur, onun için bir senelik ibadetten daha hayırlıdır. Cahillikle yapılan şeyin kıymeti yoktur, ilimle kıymeti vardır.

(Ve hayrün lehû min ıtki rakabetin min vüldi ismâîle ev veledi ismâîl) Hz. İsmail AS'ın nesli Araplar arasında ve bizim nazarımızda da öyle ya, çok asil bir aile. Hz. İbrahim, Hz. İsmail onların sülalesinden çok kıymetli, asaletli kimseler; Arapların, Mekke Medine ahalisinin ecdadı, kökü olmuş oluyor. İşte, “Bir mesele öğrenmek, Hz. İsmail AS'ın evladından nasılsa esir düşmüş bir kimseyi kölelikten kurtarıp, âzad etmekten de hayırlıdır.”

Onun için biz mesela neyi öğrendik? Emri mâruf nehy-i münkeri, bunun dinimizde bir temel esas olduğunu öğrendik. Eh, işte bakın bir yıllık ibadetten ve Hz. İsmail'in soyundan bir asaletli kimseyi esaretten kurtarıp âzad etmekten daha büyük bir sevap kazandık.

Burada da üç sınıf insanı anlatıyor ki bunlar hesap zahmeti çekmeden hesapsız kitapsız cennete peygamberlerle beraber girecekler. “Ne kadar aldın, ne kadar verdin, sevabın ne, günahın ne gibi tartı hesap vesaire olmadan haydi bakalım peygamberlerle beraber cennete girecekler.”

Kimler bunlar? Bunları hatırlınızda iyi tutun.

Bir; (*inne tâlibe'l-ilmî*) “İlim öğrenen ilim talebesi.”
Bu ilim talebesi cennete hesapsız girecek.

“—Hocam benim yaşıma 45-50, 55?”

İslâm'da talebeliğin yaşı yok, şu anda hepiniz talebesiniz.

Ne öğreniyorsunuz? Peygamber Efendimiz'in hadîs-i şerifini öğreniyorsunuz. İsterseniz 70, isterseniz 30 yaşında olun ilim talebesisiniz.

Niye geldiniz oturdunuz buraya? Burada para mı dağıtacaklar?

Hayır! Mevki mi dağıtacaklar? Hayır!

Ne olacak burada?

Burada Peygamber SAS Efendimiz'in -canımız yoluna feda olsun- mübarek hadîs-i şerifinden birkaç hadîs-i şerif duyacağım, gönlüme yerleştireceğim ona göre amel edeceğim, buraya ondan geldik, ilim talep ediyoruz, ilim peşindeyiz.

Gayemiz ne? İlim öğrenmek.

Bir, işte bu grup doğrudan doğruya peygamberlerle beraber cennete girecekler.

İki; dinleyen hanım kardeşlerime memnun olsun; (*ve'l-mer'ete'l-mutîate li-zevcihâ*) “Kocasına itaatli olan müslüman hanım.” O da peygamberlerle hesapsız cennete girecek.

Her akşam dır dır dır, kavga gürültü, eve şunu getirmedin bunu getirmedin, şunu isterim, bunu isterim, dallı fistan isterim bilmem ne filan. Öyle yapmıyor da itaat ediyor;

“—Efendi, bana helalinden getir haram lokma getirme de ben aza da razıyım. Aman eve çok şeye getireceğim diye rüşvet alma, hırsızlık yapma, haram yeme, haksızlık yapma aman etme eyleme.” diyor. İtaatli. Kocası, “Bugün evden dışarı çıkma!” demiş;

Peki deyip izinsiz gitmiyor.

“—Bu akşam şunu yap bunu yap.”

“—Pekiyi.” diyor.

Kadının kocasına itaat [etmesi] bizim dinimizde esastır.

“—Efendim Avrupa’da öyle yapmıyorlar?”

Avrupalıların âdetleri Avrupalıların! Başlarına çalınısın!

Yapmıyorlar da ne oluyor? Avrupa’nın çok özenecek bir hali mi var? Gittik, gördük ne var yani, perişan!

Avrupalı kadın perişan! Neden? Erkekten bir farkı yok, erkekten ayrı bir muamele görmüyor ki! Bir izzeti ikramı yok ki!

Müslüman kadını aziz; kocası onun bekçisi, hizmetçisi, kalorifercisi, sobacısı. Kömürlükten kömür getirilmesi gerekirse; “Aman hanım sen çıkma, nâmahreme görünme ben getiririm.” diyor kovaya dolduruyor yukarıya getiriyor. “Aman hanım sen çarşı pazarı dolaşma, ben sana istediğini alırım.” diyor getiriyor. Hanım evde sefa sürüyor.

Almanya’da öyle mi? Kadın her tarafı dolaşıyor, çalışıyor.

Kadınlar ayrı, erkekler ayrı; yani müslüman kadını güzel.

Eskiden İngiltere’den bir elçi gelmiş buraya, karısı da meraklı bir kadınmiş, ismi Leydi Montegü [Lady Montague], buradan İngiltere’ye mektup yazıyor; “Yahu İngiltere’de iken müslüman kadınları kafeslerin arkasında hapis.” diye bir menfî propaganda estirmişlerdi, geldim gördüm, hiç öyle değil. Müslüman kadınları evet kafesin arkasında ama çok rahat, güzel, zarif, bilgili, görgülü, ârif kimseler.” diyor.

Gezdiği kimselerden edindiği intibaları mektup yazmış o mektuplar da Türkçe’ye çevrilmiş, oradan okuyoruz. İngiliz Osmanlıların hanımlarının rahatlığını, izzetini, ikramını, nükte şınaslığını, terbiyesini, güzel söz söyleme kabiliyetini, tatlı konuşmasını, iltifat etmesini methediyor. Oradaki şeylerden bazı şeyler nakledebilirim ama camide anlatmak pek uygun değil.

Haydi bir tanesini nakledeyim:

Bakın ne kadar ârif ne kadar tatlı hazır cevap kimse olduğunun bir misalini vereyim.” diyor. Biraz kendisine de pay çıktığını için onu mektubuna yazmış. O İngiliz karısı bizim evinde misafir olduğu Osmanlı Hatununa demiş ki;

“—Hanımefendi o kadar güzelsiniz, o kadar güzelsiniz ki, eğer İngiltere’de olsaydınız erkekler sizin etrafınızda pervane gibi dolaşırlardı.” demiş. Onların kafasında öyle işte...

Erkekler etraflarında dolaşınca ne olacak? Bir kadın bir erkeğe nasib oluyor, evleniyor. Seksen tanesini dolaşması ne ama o onu bir şey sanıyor, öyle demiş. Bizimki de tabii şöyle biraz durmuş, hiç iltifattan şımarmamış bir tarzda:

“—Sanmıyorum. Onlar güzelliğin kıymetini bilselerdi sizi buraya göndermezlerdi.” demiş.

“—Cevaba bak! Ne kadar güzel!” diyor. “Sen de güzelsin.” diyor ama, onun yaptığı komplimana ondan daha üstün bir edebî üslupla cevap vermiş. “Onlar güzelliğin kıymetini bilselerdi seni buraya göndermezlerdi, sahip olurlardı.” demiş. İşte böyle...

Kocasına itaatli bir kadın doğrudan cennete gidecek.

Kadınlar, hocam şimdi erkeklerin eline bir silah verdin, kadınlar kocasına itaat edecek dedin, bizi mahvettin demesinler. Tabii İslâm’da hanımlara karşı da beylerin vazifesi var; helal lokma getirecek, hukukuna riayet edecek, dövmeyecek. Anadolu’da bir âdet var; kazak erkek karısını döver.

Dövmez ya! Müslümanlıkta dövmek yok, doğru dürüst itaat ettikten sonra niye dövsün? Peygamber Efendimiz'in hanımlarına yaptığı gibi iltifatlı, hukukuna riayet ederek, onlar da onlara karşı vazifelerini iyi bilecekler. İkincisi bu.

Birincisi ilim öğrenen kimse, ikincisi kocasına itaatli hanım, hatun, üçüncüsü; (*ve'l-velede'l-bârre li-vâlideyhi*) "Ana ve babasına mutî olan, sözünden çıkmayan evlat, ana babasına iyilik yapan evlat peygamberlerle beraber cennete girecekler. *Berran li- vâlideyhi*, "ana babasına iyi olmak" manasına...

Bu iyilikten maksat ne? Hizmetinde olmak, saygı duymak, ihtiyaçlarını karşılamak...

(*Yedhulûne'l-cennete mea'l-enbiyâi bi-gayri hisâbin*) "Peygamberlerle beraber hesapsız olarak cennete girecekler."

Üç sınıf sayıldı; birisi ilim öğrenen kimse, birisi kocasına itaat eden hatun, birisi de ana babasına itaatli evlat.

Eskilerden anlatmış olduğum bir olmuş hadiseyi yine anlatayım. Zaman geçince cemaat değişiyor, bilmeyenler vardır diye anlatıyorum. Bizim fakültemize birisi kaydolmuş, adını burada söylemem uygun değil. Bir vâiz arkadaşı varmış onunla beraber gelmişler bizim fakülteye kaydolmuşlar. O zaman merkezî imtihan sistemiyle oluyor ama, istediği fakültelere de kaydolma hakkı var. Akşam gelmiş eve, babası sormuş;

"—Puanına göre nereye kaydoldun oğlum, hangi fakülteye kaydoldun?"

“–İlahiyat fakültesine kaydoldum.”

“–Hiç gidecek fakülte bulamadın mı? Ne olacak ilâhiyat fakültesinde? Tıbbiyeye veyahut mühendislik fakültesine gitseydin!” diye itirazda bulunmuş; “Yarın git oradan kaydını al, ötekilerden kazandığın başka bir fakülteye kaydol.” demiş.

Ertesi gün çocuk öteki vâiz arkadaşına gelmiş; “Babam benim ilâhiyat fakültesine kaydolduğuma çok kızdı, çok sinirlendi ben kaydımı alacağım başka bir fakülteye kaydımı kaydıracağım.”

Arkadaşı demiş ki:

“–Sen beni babana bir götür.”

Pekiye demiş, babasına götürmüştü. O vâiz arkadaşı nasıl tatlı konuşuyorsa, ne dediyse, babası çocuğu bizim fakültede bırakmış. Bizim fakültede okudular, mezun oldular. Şimdi o nazlı, çocuğunu bizim fakültede okutmak istemeyen baba, daha önceki çocuklarından bir tanesini hariciyeciyi yapmış, dışişleri bakanlığında, elçiliklerde çalışan siyasal bilgilerden mezun bir kimse... Bir tanesini doktor yapmış, bir tanesini mühendis yapmış, bu küçük çocuk da ilahiyatçı olmuş. O da gitmiş bir mesleğe girmiş.

Sonradan naklettiler bize diyormuş ki;

“–Ah! Keşke öteki çocuklarımı da buraya verseymişim! Bana en hayırlı evlatlığı bu yapıyor, en çok bundan memnunum.” Öyledir. Biz çocuklarımızı ilahiyatta çok iyi yetiştirebildiğimiz kanaatinde değiliz ama yine de okutulan mezuların bereketiyle hayırlı evlat olur.

Onun için hayırlı evlat isteyen, ömrünün sonunda rahat etmek isteyen, mezarında kemiklerinin titrememesini, sızlamamasını isteyen kimse hayırlı, dindar evlat yetiştirsin. Çünkü her cuma günü evladının yaptığı ameller kendisine getirilecek;

“—Senin oğlan var ya, bugün üç şişe rakı içti, sekiz tane adam dövdü, bir tanesinin kafasını kırdı, şu kadar hırsızlık yaptı.” diye rapor gelirse mi iyi yoksa;

“—Senin evlat bugün şu kadar sadaka verdi, şu kadar gönül yaptı, şu kadar hayır u hasenât işledi... Filanca susuz köyde bir çeşme yaptı, senin adını yazdırdı; sana oradan her su içen Fâtiha okuyor.” diye gelirse mi daha iyi? Hangisini istersin?

Elbette ötekini ister insan...

Onun için evladımızı iyi yetiştireceğiz, hepimiz bir ananın babanın evladımız, anamıza babamıza da itaatli olacağız, ana babaya mutî olacağız, iyilik, hayır yapacağız, onun sevabı çok.

d. Ölümün Zorluğu

Diğer hadîs-i şerif:⁴

---

⁴ Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c.VIII, s.201; Haris, *Müsned*, c.I, s.392, no:255; Ata ibn-i Yesar Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummal, c.XV, s.564, no:42190; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX, s.434, no:21151.

مُعَالَجَةُ مَلِكِ الْمَوْتِ أَشَدُّ مِنْ أَلْفِ ضَرْبَةٍ
بِالسَّيْفِ، وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَمُوتُ إِلَّا وَكُلُّ عِرْقٍ مِنْهُ
يَأْلَمُ عَلَى حِدَةٍ، وَأَقْرَبُ مَا يَكُونُ عَدُوُّ اللَّهِ مِنْهُ
تِلْكَ السَّاعَةَ

(الحارث، حل. عن عطاء بن يسار مرسلًا)

(Mualecetü meleki'l-mevti eşeddü min elfi darbetin bi's-seyfi, ve mâ min mü'minin yemûtu illâ ve küllü ırkin minhu ye'lemu alâ hidetin, ve akrabü mâ yekûnü aduvvu'llâhi minhü tilke's-sâah)

Bu hadis-i şerif de ölüm denilen hadiseyi tarif eden bir hadis-i şeriftir. Başımıza gelmedi, belki bazı vefat eden kimselerin yanında bulunmuşuzdur, ama uzaktan bakmak içinde olmak gibi değildir.

(Mualecetü meleki'l-mevti) “Ölüm meleğin olan Azrail’in o işe girişi.” Kişinin canını alacak ya, nasıl alacaksa o işe girişi, canına anlamaya başlaması, *(eşeddü min elfi darbetin bi's-seyfi)* bin defa kılıç darbesi yemekten daha şiddetlidir.”

İnsanın öleceği zaman canı çıkıyor ya; nasıl çıktığını ölen bilir, dışarıdaki ancak birazcık terini görür, ya duyar ya duymaz. Durumunu ya anlar ya anlamaz. Ama o ölüm işlemi başladığı, melekülmevt işe giriştiği zaman o bin kılıç darbesinden daha şiddetlidir.

Ve yemûtu) “Hiç bir müslüman yoktur ki ölür; (*illâ ve küllü ırkin minhu ye’lemu alâ hidetin*) her bir uzvu bu ölüm hadisesinden elem duyar. (*Ve akrabü mâ yekûnü aduvvu’llâhi minhü tilke’s-sâah*) Allah’ın düşmanının ona en yakın olduğu saat de bu saattir.”

Kim Allah’ın düşmanı? Şeytan. Şeytanın da insana en yakın olduğu zaman bu ölme saatidir. Sabredemez, susar, dudağı yanar harareten çatlar, o karşısına geçer:

“—İmanını ver ben sana şu kâse suyu vereyim!” der veyahut bir vesvese verir.

Allah korusun...

İsim söyleyince belki gıybet olur, isim söylemeden bir hadise anlatayım. Büyük alimlerden, çok büyük alimlerden birisi; kütüphanelerimizde çok kitapları var; eski büyük alimlerden meşhur bir İslâm âlimi Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleri’ne gelmiş.

Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleri kim? Kübreviyye tarikatını kuran, meşhur büyük evliyallahtan, büyük velilerden bir zât-ı muhterem ki, Moğol istilasında şehiden vefat etmiş. İstilada onlarla müridleriyle beraber çarpışırken şehid olmuş. Gelenler müşrik, onlar çarpışırken şehid olmuş; cennetlik olduğu ölümden de belli.

O büyük alim koca kavuğu ile, cübbesiyle o zâta gelmiş. Kılık kıyafet dış görünüş, iyi herkes de onun büyük alim olduğunu biliyor; oturmuş, hürmet etmiş. Demiş ki;

“—Efendim, bendeniz tefsirden filanca büyük eseri yazdım. İsmi var söylemiyorum. Büyük bir eser yazdım, el-hamdü lillah tefsir ilmine vâkıfım; hadisten filanca eseri yazdım, fıkıhtan filanca eseri, feraizden şunu yazdım, falancadan bunu yazdım, felsefeden şunu yazdım, ilm-i kelamdan bunu yazdım. Hepsini biliyorum, kim ne sorsa cevabını verebiliyorum ama efendim bu tasavvuftan bilgim az. Beni lütfetseniz talebeliğe kabul etseniz?”

Alime bak! Alim ama yine haddini biliyor, Allah rahmet eylesin... Gelmiş tevazu göstermiş, koca alimliğiyle gelmiş, o zattan “Beni mânevî bakımdan terbiye et, bana bu tasavvufun inceliklerini öğret!” diye istemiş, yani talebeliğini kabul etmiş.

Yoksa, koca profesör gider de meselâ bir mahallede oturan bir imamdan, “Bana şunu öğret!” der mi bu devirde?

Düşünün meselâ, demez; ama o gitmiş, ona öyle demiş. O dabakmış, tabii evliyaullah! Kalbine şöyle bir bakmış, duygularını bir ölçmüş, ses çıkartmamış ama şöyle bir sözle cevap vermiş, demiş ki:

“—Olur evladım, olur. Peki, öğreteyim ama benim dersime başladığın zaman öyle bir hal olur, kafanda ne kadar bilgi varsa hepsi silinir, uçar, kafan bomboş kalır. Eski ilimleri unutursun. Benim işe başlar başlamaz ilmin aklından gidiverecek, bomboş, cahil bir kimse kalacaksın, hiçbir şeyin olmayacak.”

Allah Allah! Hiç hesapta olmayan bir durum; o kadar bilgi var, ömrünü harcamış...

Bir Arap şairinin beytini okuyayım bu izahlarımı öyle bitireyim. Benim yaşlı bir profesörüm vardı [Necati Lugal]; saç sakalı bembeyaz olmuş, o çok derya gibi bir adamdı, o anlatmıştı. Biraz da kendisi de sanki o fikirdeymiş, o mânâya katılıyormuş gibi, içi yanıyormuş gibi okumuştum bu şiiri. Diyor ki:

طويت باحراز الفنون ونيلها

رداء شباب والجنون فنونُ

فحيث تعاطيت الفنون وحظها

تبين لي ان الفنون جنونُ

Taveytü bi-ihrâzi'l-funûnü ve neylühâ

Ridâe şebâbî ve'l-cünûnü funûnü

Fehaysü teâtaytü'l funûnü ve hazzahâ

Tebeyyene lî enne'l-fünûne cünûnü

Türlü türlü bilgileri öğrenmeye harcadım gençliğimi;

Mecnunluk çeşit çeşitmiş.

İlimleri tahsil edip belirli bir seviyeye ulaştınca;

Anladım ki ilimler de mecnunluktan ibaretmiş.

“Ömrümü, gençliğimi, gücümü, kuvvetimi türlü türlü bilgileri öğrenmeğe sarf ettim, harcadım, tükettim. Türlü türlü bilgileri, hünerleri öğrenmeye harcadım. Sonradan aklım başıma iyice oturunca, bunlardan hangisi faydalı, ben bunların hangisinden nasıl istifade ederim diye şöyle bir kuş bakışı gözden geçirince, bir de baktım ki hep mecnunlukmuş benim uğraştığım şeyler... Baktım ki hepsi mecnunlukmuş.” diyor şairin birisi.

Çok ilimlerle ömürlerimizi tüketiyoruz, neler neler öğreniyoruz ama. hangisi ne işe yarar onu bilmek lazım.

Yine isim söylemeyeyim, yine bizim eski mücahid, münever yazarlarımızdan birisi⁵vefat ederken:

“—Ah! Ömrü çok boş geçirmişim, keşke şu işle meşgul olsaydım.” demiş. Hakîki imana erme ilmiyle... Yine İslâm yolunda çalıştı da Rh.A, yine ihvanımızdan da, ömrünün son deminde; “Ah keşke şuna çok gayret sarf etseymişim.” demiş. Neyse...

---

⁵ Mehmed Zâhid Kotku Hz. şöyle anlatmıştı: Şimdi, bizim Topçu Hoca var hastanede... Nurettin Topçu denilen bir zat var. İşte felsefe hocası... Birçok kimselerin de hocası... Geçen ziyaretine gitmiş arkadaşlar... Demiş:

“—Bütün bilgiler gitti. Hepsi boşa imiş, boşa uğraşmışım; çok yazık!” demiş.

Niçin? Felsefe ilmi neye yarar?

İki ilim var dünyada: Birisi Kur’an ilmidir, birisi de hadis ilmi... Bunlardan başkası hepsi dünyaya ait... Bunlar hem dünyaya ait, hem de ahirete ait... (29.06.1975, Hadis Dersi, İskenderpaşa Camii)

O zât, kafadaki bilgiler gidecek, cahil kalacaksın sözünü duyunca razı olmamış. Kafasındaki o bilgiler gidecek, cahil kalacak. Birisi bir şey soracak, cevap veremeyecek...

“—Efendim, müsaade ederseniz ben bunu bir iyice düşüneyim.” demiş.

O da:

“—Peki evlâdım, sen bilirsin.” demiş.

O da oradan kalkmış gitmiş, bir daha onun semtine uğramamış. İlimler gidecek; ne tefsir, ne hadis, ne fıkıh kalacak... Ama o kapıdan çıkarken arkasından Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleri tatlı tatlı gülmüş, demiş ki;

“—Teslim olamadı. Teslim olsaydı alırdık, alırdık ama o bilgilerin daha fazlasını verirdik.”

Neyse... Ölümünden bahsedilince o zât hatırıma geldi de... Ozâtın vefatı gelmiş, can hulkuma, boğaza gelince, hırıltı başlayınca ölmek üzere, ruhunu teslim edecek... Şeytan aleyhîlâne karşısına dikilmiş, demiş ki:

“—Allah var mı ki?”

“—Elbette var.” demiş.

Gözü kapalı ama konuşuyorlar, elbette var...

“—Peki delilin ne?”

“—Kâinat her sonradan olma şeyin bir yapıcısı vardır. O halde kâinatın da yapıcısı vardır, o Allah'tır.” demiş.

“—Peki, filanca zât filanca kitapta hani bu meselenin şurasına şöyle bir itirazı yapmamış mıydı?” diye onun okuduğu bir itirazı ona hatırlatıvermiş.

“—Onun da cevabı vardır ama benim başka bir delilim var.” demiş.

“—Nedir o?”

“—Kâinatta esas olan sükûnettir, bıraktın mı her şeyi sakin durur. Hareket var, her hareket bir muharrike muhtaçtır. Onu hareket ettiren bir şey var ki ondan hareket ediyor.”

Dal kıpırdıyor, neden? Rüzgâr var.

Sen odada durup dururken perde kıpırdadı, neden?

Cam açılıverdi, kapı açıldı, ona alâmet, bir şeye alâmet değil mi? İşte o hareket ettirici Allah’tır.” filan demiş.

Peki, ona filanca felsefeden filanca şeyden şöyle bir itiraz olmadı mı?

Başka delilim var, başka delilim var; 99 tane delili sıralamış, başlamış nefes nefese kalmaya... Tabii şeytanla böyle cebelleşiyor, şeytan onu sapıtmaya çalışıyor.

O sırada Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleri de ihvanıyla oturuyormuş, gözü kapalı mürakabede:

“—Filanca âlimin durumu zor. Bize bir kere geldi, bizden talebeliğini istedi, gerçi sonra semtimize uğramadı ama yine birsaygı gösterdi, onu sıkışık zamanda yalnız bırakmak mürüvvete sığmaz.” demiş.

Manevî bakımdan yanına gidince, şeytan o mübarek zikirli nurlu zâtı görünce küçülmüş defolup gitmiş. Ondan sonra o da oradan kelime-i şehâdet getirmiş. Hoca kelime-i şehâdet getir evlâdım diye telkin etmiş, onu getirerek ruhunu imanla teslim etmiş.

Yani 99 tane delili sıralamış da öyle sıkıntılara düşmüş diye anlatırlar da güzel bir fıkra, çok ibretler var. Nasıl oldu, oldu mu olmadı mı, kitaplarda böyle yazmış okuduk. Ölüm zordur.

İnsan, “Öleceğim sırada *Lâ ilâhe illa'llâh* derim son nefeste son kelimam kelime-i tevhid olur, kurtulurum.” diye düşünebilir.

Yahu sen hiç araba kullanmadın, hiç çarşıda pazarda yürümedin mi? Ani bir hadiseyle karşılaşınca, insan nereye gideceğini şaşırıyor mu? Şoför aklı karıştığı zaman, frene basacak yerde gaza basmıyor mu?

Ölüm bin kılıç darbesi kadar zor bir hadise olduğuna göre, tedbirlerin hepsi gider, tedbir kalmaz insan perişan olur. Onun için ölüme şimdiden hazırlanmak lazım.

مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا!

(*Mûtû kable en temûtû*) “Ölmeden evvel ölünüz!”

Ölmeden evvel öl bakalım! Ölmeden evvel her gün bir hazırlık yap, bir tatbikat yap bakalım!

Bizim askerler Kıbrıs'ta nasıl başarı kazandılar? İnsan illallah der. Kışlaya gidersin, sabahtan akşama yat kalk dön, yat kalk dön...

“—Ya ben yüksek tahsilliyim, bunu öğrendim!”

“—Yok, böyle yap, şöyle yap! Yat yere!”

Yatar, topuğu dik oldu mu komutan gelir, tekmeler. “Böyle dik olmayacak, kurbağa gibi ayaklarını yatıracaksınız!” der.

Niye? Tecrübe tabii. Düşman topuğunun yüksekliğinden insanı küt vurur. Nişan alır topuğunun yüksekliğinden vurur. Yere iyice yassı olacak ki, düşman nişan alamasın.

Talim talim talim... Ondan sonra bir tatbikat oldu mu bizim Mehmetçik *Lâ ilâhe illa'llah* dedi mi gidiyor.

Dün akşam duydum, bir düşman devlet adamı demiş ki:

“—Türk ordusu şöyle yapamaz, böyle yapamaz. Filanca düşmanın karşısında şu kadar duramaz. Bilmem kaç saatte İstanbul’a geliriz.”

O hesap belli olmaz, mü’minin sînesi alınır kale midir? O öyle bir durdu mu, geçemez oradan, ölür dönmez, kafası kesilir yine durur, yine gider, yine kılıç sallar.

Onun için Allah bizi imandan ayırmasın, son nefeste imân-ı kâmil eylesin... Son nefeste imanımızı şeytana kaptırtmasın. Hayatımızda da son nefeste şeytanın şerrine uğratmasın. Cemâl-i Rasûlüllah’ı göre göre ruh teslim etmeyi nasib eylesin...

e. Ahir Zamanda Toplanma Yerleri

Bu hadîs-i şerif, kıyamette olacak hadiselerde müslümanların buldukları esas merkezleri bildiriyor. Peygamber SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:⁶

مَعْقِلُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ الْمَلَا حِمِ دِمَشْقُ، وَمَعْقِلُهُمْ
مِنَ الدَّجَّالِ بَيْتُ الْمُقَدِّسِ، وَمَعْقِلُهُمْ مِنْ يَأْجُوجَ
وَمَا أَجُوجَ بَيْتُ الطُّورِ

(ش . عن ابن راهويه مرسلًا)

RE. 393/10 (*Ma'kılü'l-müslimîne mine'l-melâhimi dimeşku, ve ma'kılühüm mine'd-deccâli beytü'l-makdisi ve ma'kılühüm min ye'cüce ve me'cüce et-tûru*)

(*Ma'kıl*) Bağlanma, toplanma yeri, düğüm noktası, esas merkez demektir. (*Ma'kılü'l-müslimîne mine'l-melâhimi*) “Âhir zamandaki Benî Asfar ile yapılacak savaşlarda müslümanların esas yeri Dimaşk, Şam şehri merkez olacak.”

Son zamanda müslümanlar ile Benî Asfar denilen kavim arasında ki, onlar Avrupalı, batılı diye kitaplarda yazılıyor; bir büyük savaş olacak diyor bizim kitaplarımız. Onların kitaplarında da hayret ederek okudum. Mesela, Yehova şahitlerinin kitaplarında filan okudum,

⁶ İbn-i Ebi Şeybe, *Musannef*, c.V, s.324, no:19794; Ebü'z-Zahiriyye'den mürsel olarak.

Kenzü'l-Ummal, c.XIV, s.240, no:38554; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX, s.436, no:21156.

onlar da bir Armegedon savaşı olacak diyorlar, onlar da o savaşa hazırlanıyorlar. Yani onlar bizi düşman görüyor ya, bizimle savaşmak için onlar da hazırlanıp duruyorlar. Aklınızı toplayın! Aklınızı toplayın gafil olmayın demek istiyorum. İkincisi, (ve *ma'kılühüm mine'd-deccâli beytü'l-makdisi*) “Deccal çıktığı zaman Deccalin fitnesine karşı toplanma merkezleri Kudüs olacak. (Ve *ma'kiluhum min ye'cüce ve me'cüce et-tûru*) “Ye'cüc ve me'cüc çıktığı zaman da toplanma yerleri Tur Dağı olacak.” Tur Dağı Musa AS'a vahiy inen yer.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi kıyametin tehlikelerinden mahfuz eylesin...

Bilin ki, insanın ölümü küçük kıyamettir. Öldü mü onun kıyameti koptu. Onun için buyrulmuş ki:⁷

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ

(الدیلمی عن أنس)

(*İzâ mâte'l-insânü fekad kâmet kıyâmetühû*)
“Bir insan öldü mü kıyameti kopmuştur.”

O artık büyük kıyameti beklemesin, onun işi bitti. E bu ölüm de bize çok yakındır; bir saat, on saat, on gün, on ay, on yıl sonra mı hiç belli olmaz.

⁷ Lafız farkıyla: Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.285, no:1117; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.1072, no:42748; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1615, no:2618; *Süyûtî, Câmiu'l-Ehâdis*, c.IV, s.65, no:2781.

Yaş sırasıyla da gelmez, aman hazırlıklı olun! Aman hazırlıklı olun, bu fâni dünyaya dalmayalım! Bu fâni dünya çok süslüdür, çok oyalayıcıdır, göz boyayıcıdır; insanı kendisine çeker. Onun için dünyayı bir mekkâr, hilekâr, aşüfte, ihtiyar kadına benzetmişler. Ama öyle ihtiyar kadın olmasına rağmen, yüzünü gözünü sıvamış boyamış, uzaktan baktığın zaman yanağı düzgün görünüyor ama buruşuk; gözlerine çekmiş bilmem neli ilaçları gözleri güzel görünüyor, yakından baksan bitmiş; dışardan bakıyorsun, düzgün görünüyor ama kamburu çıkmış, belli etmiyor. Buna benzetmişler.

Yani bu dünya bir cadoloz olduğu halde güzel görünüşlü gibidir. Yanına yaklaşınca kıymetli olmadığını anlarsın ama; “Tüh ya! Ömrü senin uğrunda harcadım meğer hiç değmezmiş.” der insan.

Onun için gaflete düşmeyin, bizim asıl hedefimiz âhirettir, Allah’ın rızasıdır; onu kazanmaya bakalım.

“—Yarın tevbe ederim!”

Olmaz! Şu anda tevbe edeceksin! Şu anda tevbe edeceksin buradan çıktıktan sonra iyi kul olacaksın.

“—Hocam pazartesiye kadar müsaade et!”

Öyle şey yok! Şu anda, olursa şimdi olur, sonra pazartesi gelmez. Pazartesi gelmez arkadaşlar, aman gafletten kendinizi koruyun!

f. Allah Yolunda Cihadın Fazileti

Son hadis-i şerifi okuyalım:⁸

مَقَامٌ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سَاعَةً خَيْرٌ لَّهِ مِنْ
عَمَلِهِ فِي أَهْلِهِ عُمُرَهُ

(كر. عن أبي سعيد؛ ك. ابن سعد عن سهيل بن عمرو)

RE. 393/11 (*Makàmü ehadiküm fî-sebîli'llâhi sâaten, hayrun min amelihî fî ehlihî umrahû*)

Makàm burada durmak mânâsına masdar-ı mîmîdir. (*Makàmü ehadiküm*) “Sizden birinizin ayakta durması...” Nerede? (*Fî sebîli'llâhi*) Allah yolunda ayakta durması... (*Sâaten*) Zamanın bir bölümünde, bir parçasında.” Yirmi dört saatin bir cüzü mânâsına değil, bir kısa zaman demek *sâaten*...

“Bir insanın bir müddet Allah yolunda dik durması. Savaşta, nöbette, bekçilikte ve sairede durması; (*hayrun min amelihî fî ehlihî umrahû*) ömrü boyunca ailesinin olduğu yerde, evinde sâlih amel işlemesinden hayırlıdır.”

Ömür boyunca evinde namaz kılıyor, tesbih çekiyor, Kur'an okuyor, sâlih amel işliyor ve saire... Allah yolunda hudutta, cephede bir saat, yani kısa bir müddet durması, dik durması ondan daha hayırlıdır

“—Hocam, şimdi şu anda savaş yok, ne yapacağız şimdi?”

⁸ Hakim, *Müstedrek*, c.III, s.317, no:5226; İbn-i Sa'd, *Tabakat*, c.V, s.453; İbn-i Asakir, *Tarih-i Dimaşk*, c.LXVI, s.264; Süheyl ibn-i Amr RA'dan.

Kenzü'l-Ummal, c.IV, s.317, no:10686; *Camiü'l-Ehadis*, c.XIX, s.442, no:21165.

Meselâ, Afganlı kardeşlerimiz cihad ediyorlar. Allah insanı fitnelere uğratmasın. Iraklı olsaydık halimiz haraptı; karşıımızdaki müslüman, sen müslümansın! İranlı olsak yine felâketti! Müslümanın birbirleriyle savaşıması zor yani. Afganistan, haydi karşıda düşman var diyor insan.

Ama ben bir başka şeye işaret edeceğim; düşmanın çeşidi çok... Düşmanın çeşidi, hilesi, gayreti, uğraşması çok. Bizim gayemiz, imanı ve müslümanları korumak olduğuna göre, meselâ burada küfre karşı dursak, kâfirliğe, dinsizliğe karşı dursak, o da bu hükme girer. Allah'ın dinini müdafaa etmek için çalışsak, müslümanlığı korumak, yaymak için çalışsak, o da bu hükme girer.

Bir de gönlümüze şeytan girmesin, Allah'ın istemediği şeyler girmesin, imanımızı almasın diye cihad, yani kendi nefsimizi terbiye etmek için nefis mücâhedesini yapsak, o da bu gruba girer.

Hocalarımızdan böyle gördük, böyle duyduk. Hatta onun için ona, *büyük cihad* demişler.

Fâtiha-i şerife mea'l-besmele!

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

06. 05. 1984 - İskenderpaşa Camii

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

